

Міністерство освіти і науки України
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра політології та державного управління

ЗАТВЕРДЖЕНО

Проректор з науково-педагогічної
та навчальної роботи та рекрутації
проф. Заврилюк С. В.

«п'ятнадця» 2016 р.

ІСТОРІЯ І ТЕОРІЯ ДЕМОКРАТІЇ

Робоча програма
нормативної навчальної дисципліни
підготовки магістра, спеціаліста
галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
спеціальність 052 «Політологія»
освітня програма «Політологія»

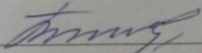
Луцьк – 2016

Робоча програма навчальної дисципліни «Історія і теорія демократії» для студентів галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», спеціальності 052 «Політологія», освітньої програми «Політологія». – 30 серпня 2016 р. – 26 с.

Розробник: *Бортніков В. І.*, д. політ. н., професор, завідувач кафедри політології та державного управління СНУ імені Лесі Українки

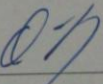
Рецензент: *Гон М. М.*, д. політ. н., професор, зав. кафедри політичних наук Рівненського державного гуманітарного університету

Робоча програма навчальної дисципліни затверджена на засіданні кафедри політології та державного управління
Протокол № 3 від 22 вересня 2016 р.

Завідувач кафедри _____ Бортніков В. І.

Робоча програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною комісією історичного факультету.

Протокол № 1 від 3. 10. 2016 р.

Голова науково-методичної комісії історичного факультету _____ Карліна О. М.

Робоча програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною радою університету

протокол № 2 від 19.10. 2016 р.

© Бортніков В. І., 2016 р.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань спеціальність, освітня програма, освітній ступінь, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		Денна форма навчання
Кількість кредитів: 5	05 «Соціальні та поведінкові науки»	Нормативна
Модулів: 3	052 «Політологія»	Рік підготовки: 5
Змістових модулів: 2	Політологія	Семестр: 9
ІНДЗ: є		Лекції: 28 год.
Загальна кількість годин: 150		Практичні: 26 год.
Тижневих годин: аудиторних – 3 самостійної роботи – 4,8 консультації – 0,6	Магістр, спеціаліст	Самостійна робота: 86 год.
		Консультації: 10 год.
		Форма контролю – залік

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета та завдання курсу передбачає ознайомлення студентів із закономірностями змін історичних форм демократії, структурою та функціями органів державної влади та управління демократичних політичних систем із врахуванням світового та вітчизняного історичного досвіду.

Вимоги до знань та умінь студентів

Студент повинен **знати**:

- джерельну базу курсу, понятійно-термінологічний апарат курсу;
- типи та форми демократії;
- концептуальні моделі демократії;
- основні принципи та процедури демократії;
- форми організації законодавчої, виконавчої та судової влад;
- основні права та свободи людини і громадянина;
- сучасні технології демократичного реформування;
- зміст Конституції України.

Студент повинен **вміти**:

- застосовувати отримані знання в практичній діяльності;
- самостійно вивчати та опрацьовувати теоретичні джерела з проблематики антропології влади, соціології управління, політичної історії;
- пояснювати закономірності змін історичних форм демократії;
- аналізувати суспільні явища в контексті дихотомії: авторитаризм – демократія;
- робити політичне обґрунтування вирішення соціальних питань суб'єктів політичних відносин на різних рівнях – від місцевого до державного;
- використовувати демократичні методи та процедури прийняття рішень для отримання потрібного політичного результату;
- використовувати сукупність технологічних прийомів для забезпечення демократичного характеру управління.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 150 годин / 5 кредитів ECTS.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦІПЛІНИ

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1. ТЕОРІЯ ДЕМОКРАТІЇ

Тема 1. Предмет та методи курсу

Структура курсу. Принципи, підходи, методи та методика дослідження феномену демократії. Поняття демократії. Етимологічне визначення демократії. Конституюючі ознаки та параметри демократії. Принципи демократії. Демократія і право. Історична обумовленість цінностей та форм демократії. Типи демократії. Політична та соціальна демократії. Соціальна обумовленість демократії. Соціальні верстви як об'єкти та суб'єкти демократичного управління. Демократична процедура. Плюралізм і демократія. Економічний, соціальний, політичний, світоглядний плюралізм. Економічні, соціальні, культурно-духовні основи демократії. Демократія, як процес. Демократичний зміст процесу посткомуністичної трансформації. Демократичний транзит. Особливості становлення демократії в Україні. Джерельна база вивчення курсу.

Тема 2. Основи демократії

Економічний розвиток і демократія. Плюралізм суб'єктів економіки як основа демократичного розвитку. Форми власності, планування і ринкові відносини як детермінанти демократичного урядування. Переваги, вади та недоліки ринкового капіталізму. Роль держави у забезпеченні стабільного економічного зростання. Вплив рівня життя на розвиток демократії.

Соціальні основи демократії. Соціальний плюралізм. Теорії соціальної стратифікації. Соціальна рівність і соціальне розшарування. Бідність і соціальне відчуження. Декомпозиція соціальної нерівності. Динаміка розвитку соціально-класової структури сучасного суспільства. Роль середнього класу у розвитку сучасного суспільства. Вплив соціальної структури на організацію суспільного життя. Соціальна мобільність. Ідентифікація. Соціальні групи як об'єкти і суб'єкти політики в демократичних та недемократичних режимах: етнічні, конфесійні, гендерні, вікові та професійні групи. Гендерна політика за демократії. Бюрократія і

демократичне управління. Політичний вимір «груп інтересів». Лобювання. Міське та сільське населення. Маргіналізація та її наслідки. Нові суспільні верстви в Україні та їх вплив на політику.

Духовні основи демократії. Політична свідомість як відображення суспільного буття. Авторитарна та демократична політична свідомість. Вплив релігії на форми суспільного буття. Роль християнства на розвиток демократії. Реформація та її вплив на розвиток демократії в Європі. М. Вебер. «Протестантська етика і дух капіталізму». Цезарепапізм і папоцезаризм. Політична культура як явище духовного життя і складова загальної культури. Структура політичної культури. Групова та індивідуальна політична культура. Матеріальні та духовні елементи політичної культури. Політична ідеологія як форма політичної свідомості і явище політичної культури. Теоретико-концептуальний, програмно-політичний та практичні рівні реалізації політичної ідеології. Тоталітарні та демократичні ідеології. Співвідношення ідеології і політики. Політичні традиції, цінності, символи та ідеали. Політична культура та політична поведінка. Типи політичної культури за Г. Алмондом і С. Вербою. Громадянська політична культура. Шляхи формування політичної культури суверенної України.

Тема 3. Етнополітичний вимір демократії

Сучасна етнонаціональна карта світу у контексті демократичного розвитку. Поняття: етнос, народ, нація, національність. Етнокультурне та етнополітичне трактування нації. Етнічна нація. Політична нація, громадянська нація. Повномасштабна нація. Види етнічної дискримінації та її наслідки. Соціально-економічні проблеми виникнення міжнаціональних конфліктів в країнах СНД та світі. Право націй на самовизначення та його реалізація.

Націоналізм у вузькому та широкому значенні. Націоналізм, як конструктивний елемент етногенезу. Типи націоналізму: ідеологічний (ліберально-демократичний, консервативний, інтегральний), психологічний, лінгвістичний, культурницький, економічний і політичний. Спільне та особливе в явищах націоналізму та демократії. Амбівалентність впливу націоналізму на розвиток демократії.

Антигуманна сутність інтегрального націоналізму.

Принципи розв'язання національних питань в демократичних і тоталітарних суспільствах. Етнічні депортації і їх наслідки. Демократичні шляхи вирішення етнонаціональних проблем. Значення мови в міжнаціональних стосунках та її роль в державному будівництві. Закон України «Про засади державної мовної політики». Хартія мов регіональних меншин. Національна свідомість і національна ідея. Вплив політики на етнічні процеси в світі. Поліетнічність сучасного світу і глобалізація.

Тема 4. Ідейні витоки та історичні форми демократії

Первісна родоплемінна демократія. Розклад первісного ладу, виникнення військової демократії. Класики античності про демократію: Сократ, Платон, Аристотель, Цицерон. Демократія у Спарті та Афінах. Реформи Солона. Політика Перикла. Демократичні інститути Стародавнього Риму періоду республіки. Інститут народного трибунату. Розвиток демократії у Середні віки: від вічевої демократії до станово-представницької системи. Магдебурзьке право.

Історичні передумови виникнення ліберальної демократії. Д. Локк і Ш. Монтеск'є. Демократія класичного лібералізму. Зміст понять: «мінімальна держава», «негативне право». Історична обмеженість та вади класичного лібералізму. Особливості сучасного соціального лібералізму (неолібералізму). Доктрина консерватизму і демократія.

Соціал-демократична ідея і демократія. Історичні передумови виникнення соціал-демократичних ідей. Соціал-реформістська та революційна течії соціал-демократії. Соціал-реформізм. Демократичний соціалізм Е. Бернштейна. Цінності соціал-демократії. Декларація принципів Соціалістичного інтернаціоналу. Революційна течія в соціал-демократії. Класовий підхід до визначення сутності демократії. К. Маркс, Ф. Енгельс. В. І. Ленін про соціалістичну та буржуазну демократії. Радянська модель демократії.

Тема 5. Концептуальні моделі демократії

Проблема більшості та меншості в демократії. Концептуальні моделі

демократії. Популістська демократія. Тоталітаризм. Колективістські (ідентитарні) моделі демократії. Теоретики колективістських моделей демократії. Ж.-Ж. Руссо, К. Маркс і Ф. Енгельс, В. І. Ленін. Класова сутність соціалістичної демократії. Мажоритарна, консенсусна та співгромадська демократії (А. Лейпхарт).

Елітарні моделі демократії. Структура політичної еліти. Владна еліта. Бюрократія. Номенклатура. Система рекрутування політичної еліти. Залізний закон олігархії Р. Міхельса. Концепції «демократичного елітизму» та «плюралізму еліт» (Г. Моска, В. Парето, Й. Шумпетер, Р. Даль та ін.) Особливості формування української еліти за В. Липинським. Шляхи формування сучасної української політичної еліти. Демократія участі (партиципаторна демократія). Модель учасницької демократії Д. Хелда. Переваги та недоліки демократії участі (Дж. Дьюї, Дж. Циммерман). Плюралістична демократія. Поліархія Р. Даля. Корпоративна демократія. Теорія груп А. Бентлі. Особливості становлення демократії в Україні.

Тема 6. Права і свободи людини та громадянина

Категоріальний апарат теми. Природні права. Права людини. Політичні і громадянські права. Індивідуальні та колективні права. Негативні та позитивні права. Перше покоління громадянських та політичних прав XVII–XVIII ст. (негативні права: ст. 2–21 Загальної Декларації прав людини). Друге покоління громадянських та політичних прав XIX ст. (позитивні права: ст. 22–27 Загальної Декларації прав людини). Третє покоління громадянських та політичних прав другої половини XX ст. (права людини, що обумовлені міжнародним світовим порядком: ст. 28 Загальної Декларації прав людини).

Міжнародні права. Права людини в ООН. Загальна Декларація прав людини. Міжнародний пакт про громадські та політичні права та Факультативний протокол (1978 р.) Міжнародний Пакт про економічні, соціальні та політичні права. Права людини та Гельсінський процес. Конференція з безпеки та співробітництва в Європі (Гельсінкі, 3 липня 1973 р. по 1 серпня 1975 р.) Гельсінський Заключний Акт. Правозахисний рух 1960-х – 1980-х рр. у Радянському Союзі та в Україні. Конституційне забезпечення прав людини в Україні.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2. ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПРОЦЕСИ ДЕМОКРАТИЧНОГО УРЯДУВАННЯ

Тема 7. Демократичний потенціал форм державного правління та устрою

Поняття держави. Теорії походження держави. Історичні типи держави: рабовласницька, феодальна, буржуазна, соціалістична. Основні ознаки держави. Функції держави. Система центральних та місцевих органів влади. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади. Інтереси держави та інтереси суспільства. Світські та теократичні держави. Демократична держава. Поліцейська держава. Місце держави в умовах тоталітаризму. Правова держава. Національна держава. Соціальна держава. Теорії держави загального блага. Соціальні утопії. Принципи соціальної держави: соціальне благо, субсидарність, участь, свобода, справедливість, солідарність. Демократична, соціальна і правова держава в Україні як ідея і політична реальність.

Форми державного правління і державного устрою. Монархії та республіки. Форми державного правління. Монархії: конституційні та абсолютні монархії. Республіки: президентська, парламентська та напівпрезидентська республіки. Форми територіального устрою держави. Централізовані та децентралізовані держави. Унітарна держава. Федеративна держава. Конфедерація. Характеристика адміністративно-територіального устрою України. Конституційне закріплення форми державного правління та устрою в Україні. Механізм стримування і противаг в Основному Законі України.

Тема 8. Громадянське суспільство

Поняття громадянського суспільства. Громадянське суспільство та демократія. Держава і громадянське суспільство. Структура сучасного громадянського суспільства. Типологія громадських об'єднань. «Третій сектор». Незалежні ЗМІ як складова громадянського суспільства. Солідарність, як основа життєдіяльності громадянського суспільства. Громадянське суспільство та політика. Амбівалентність взаємовідносин між державою та громадянським суспільством. Особливості діяльності інститутів громадянського суспільства в демократичних та

недемократичних суспільствах. Місцеве самоврядування та самоорганізація місцевих громад.

Становлення громадянського суспільства в Україні. Формування інституційної структури громадянського суспільства. Перші громадські об'єднання як альтернатива пануванню КПРС. Роль НРУ та інших громадських утворень в розвитку демократії. Форми громадсько-політичної активності під час Помаранчевої революції. Сучасна структура громадянського суспільства в Україні. Проблеми та перспективи розвитку громадянського суспільства в Україні.

Тема 9. Політичні партії в демократичному суспільстві

Сутність поняття «політична партія». Партія як політичний інститут. Суб'єктивні та об'єктивні фактори виникнення політичних партій та історичні етапи їх розвитку. Соціальна база та організаційна будова політичних партій, їх вплив на створення і функціонування політичної систем суспільства. Вплив політичних партій на формування правлячої еліти, підбір і розстановку управлінських кадрів їх участь у процесі прийняття рішень.

Типологія політичних партій: революційні та реформістські, ідеологічні та прагматичні, відкриті та закриті, масові та кадрові, ліві, праві, центристські. Поняття, зміст і різновиди партійних систем. Вплив законодавства на характер розвитку політичних партій і партійних систем. Політичні партії в незалежній Україні та проблеми становлення багатопартійної системи. Закон «Про політичні партії в Україні».

Тема 10. Електоральний процес у демократичному суспільстві

Сутність виборів до представницьких органів влади. Класифікація виборів. Функція виборів у суспільстві. Принципи виборчого права та організація демократичних виборів. Регулятивна роль виборчих цензів: майнових, гендерних, соціально-класових, вікових, цензу осілості. Політичний сенс встановлення прохідного бар'єру під час виборів для політичних партій та блоків. Активне та пасивне виборче право.

Поняття і види виборчих систем. Мажоритарна виборча система та її характеристика. Пропорційна виборча система. Змішана, консенсусна і куріальні виборчі системи. Порівняльний аналіз ефективності виборчих систем різних країн.

Основні етапи виборчої кампанії. Технології виборів. Менеджмент та маркетинг виборчої кампанії. Технології викривлення результатів виборів. Контроль, засоби і методи попередження фальшування результатів виборів. Вибори і суспільна стабільність.

Вдосконалення законодавства України про вибори до центральних та місцевих органів влади як передумова демократизації політичної участі громадян. Особливості виборів до центральних та місцевих органів влади: досвід України.

Тема 11. Політична участь громадян і демократія

Позапарламентська політична діяльність або пряма дія. Колективна політична активність: масові дії, колективна поведінка (натовп, аудиторія, публіка), колективна дія (громадський рух). Політична участь та її форми. Організовані та стихійні форми участі. Автономна та мобілізаційна участь. Змагальна та авторитарна мобілізація.

Політична участь громадян в демократичних і тоталітарних суспільствах. Форми масової мобілізації громадян в Радянському Союзі. Електоральна поведінка. Вибори у представницькі органи влади. Референдуми. Конвенційна і неконвенційна політична участь.

Соціальний протест та його форми. Страйк, бойкот. Демонстрація та мітинг, їх соціально-політичні функції. Громадянська непокоря (ненасильницька діяльність). Абсентеїзм. Екстремізм та його форми. Соціальне підґрунтя міжнародного тероризму.

Тема 12. Сучасний процес демократизації в Україні

Сутнісні характеристики процесів посткомуністичної трансформації. С. Хантингтон. «Третя хвиля демократизації». Етапи демократичного транзиту посткомуністичних країн. Лібералізація як передумова демократизації. Особливості

українського демократичного транзиту – почетверна трансформація (демократизація, розбудова незалежної держави, нації та ринкового господарства).

Лібералізація радянського режиму. Прихід до влади М. С. Горбачова. Перебудова та її наслідки. Гласність та демократизація. Відмова КПРС на монополію влади у сфері політичного, ідеологічного та господарського управління. Особливості мітингової демократії. Становлення громадянського суспільства. Вибори до центральних та місцевих органів влади 1990 р. Декларація про державний суверенітет України. Причини та наслідки державного путчу (ГКЧП).

Проголошення незалежності України. Становлення політичної системи. Суспільно-політичні перетворення. Розгортання державотворчих процесів. Трансформація органів державної влади та управління. Прийняття Конституції України. Вибори до державних та місцевих органів влади. Становлення та розвиток партійної системи. Проблема еліт та лідерства. Загострення протиріч у владній верхівці. Помаранчева революція та її наслідки.

Особливості соціально-економічного розвитку. Сутнісні характеристики ринкової трансформації економіки. Приватизація та її наслідки. Управління в умовах поглиблення кризових явищ у соціально-економічних відносинах. Соціально-економічні та етнополітичні проблеми регіонального розвитку країни. Відродження національної культури та духовності.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістовних модулів і тем	Кількість годин				
	Усього	У тому числі			
		Лекц.	Практ.	Конс.	Сам. роб.
Змістовний модуль 1. Теорія демократії					
Тема 1. Предмет та методи курсу	10	2	–		6
Тема 2. Основи демократії	12	2	4	1	7
Тема 3. Етнополітичний вимір демократії	14	2	3	1	8
Тема 4. Ідейні витоки та історичні форми демократії	13	4	2		7
Тема 5. Концептуальні моделі демократії	12	2	2	1	7
Тема 6. Права і свободи людини та громадянина	12	2	2	1	7
Разом за змістовним модулем 1	73	14	13	4	42
Змістовний модуль 2. Політичні інститути та процеси демократичного урядування					
Тема 7. Демократичний потенціал форм державного правління та устрою	12	2	2	1	7
Тема 8. Громадянське суспільство	2	2	3	1	8
Тема 9. Політичні партії в демократичному суспільстві	10	2	2	1	7
Тема 10. Електоральний процес в демократичному суспільстві	10	4	2	1	7
Тема 11. Політична участь громадян і демократія	8	2	2	1	7
Тема 12. Сучасний процес демократизації в Україні	10	2	2	1	8
Разом за змістовним модулем 2	56	14	13	6	44
Усього годин	150	28	26	10	86

5. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Тема	К-сть годин
1.	Головні принципи та основи демократії	4
2.	Етнополітичний вимір демократії	3
3.	Історичні форми демократії	2
4.	Концептуальні моделі демократії	2
5.	Права і свободи людини та громадянина	2
6.	Демократичний потенціал держави	2
7.	Демократія і громадянське суспільство	3
8.	Політичні партії в демократичному суспільстві	2
9.	Вибори до представницьких органів влади і демократія	2
10.	Політична участь громадян в демократичному суспільстві	2
11.	Україна в умовах демократичного транзиту	2
Разом		26

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1. ТЕОРІЯ ДЕМОКРАТІЇ

Семінар 1. Головні принципи та основи демократії

1. Принципи демократії.
2. Економічні основи демократії.
3. Соціальні основи демократії.
4. Духовні та культурні основи демократії.

Семінар 2. Етнополітичний вимір демократії

1. Соціальна природа явищ націоналізму та демократії.
2. Змістова характеристика поняття «нація».
3. Значення мови в міжнаціональних стосунках та її роль в державному будівництві.
4. Вплив глобалізації на розвиток національних держав.

Семінар 3. Історичні форми демократії

1. Уявлення про демократію античних мислителів: Сократ, Платон, Аристотель.
2. Демократія Стародавньої Греції та Риму.
3. Демократія класичного лібералізму.
4. Соціальна демократія.

Семінар 4. Концептуальні моделі демократії

1. Колективістська демократія радянського типу.
2. Елітарні моделі демократії.
3. Пртиціпаторана (учасницька) демократія.
4. Корпоративна демократія.

Семінар 5. Права і свободи людини та громадянина

1. Поняття прав людини та їх класифікація.
2. Загальна Декларація прав людини.
3. Міжнародна система захисту прав і свобод людини.
4. Конституційне забезпечення прав людини в Україні.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2. ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПРОЦЕСИ ДЕМОКРАТИЧНОГО УРЯДУВАННЯ

Семінар 6. Демократичний потенціал держави

1. Типи сучасних держав.
2. Республіки.
3. Монархії.
4. Унітарні та федеративні держави.

Семінар 7. Демократія і громадянське суспільство

1. Соціальна природа демократії, її типи та форми.
2. Економічні, соціальні та культурно-духовні основи демократії.
3. Концептуальні моделі демократії.
4. Сутність та структура громадянського суспільства.

Семінар 8. Політичні партії в демократичному суспільстві

1. Сутність політичної партії, її організаційна структура та функції.
2. Типологія політичних партій.
3. Партійні системи. Становлення партійної системи в Україні.
4. Закон про політичні партії в Україні.

Семінар 9. Вибори до представницьких органів влади і демократія

1. Принципи демократичних виборів
2. Переваги та недоліки виборчих систем.
3. Поняття та структура електорального процесу.
4. Особливості електорального процесу в Україні.

Семінар 10. Політична участь громадян в демократичному суспільстві

1. Електоральна та позаелекторальна політична участь
2. Автономна та мобілізаційна політична участь.
3. Політичний протест та його форми.
4. Участь громадян України у політичному процесі на етапі демократичної трансформації.

Семінар 11. Україна в умовах демократичного транзиту

1. Поняття та структурні фази демократичного транзиту.
2. Особливості переходу України до демократії.
3. Становлення інституційної структури демократії.
4. Духовно-культурні передумови становлення та розвитку демократії.

6. САМОСТІЙНА РОБОТА

№ з/п	Тема	К-сть годин
1.	Конституюючі ознаки та параметри демократії	3
2.	Методологічний апарат дослідження феномену демократії	4
3.	Вплив рівня життя на розвиток демократії	3
4.	Обумовленість соціально-класової структури і розвитку демократії	4
5.	Сучасна етнопонаціональна карта світу в контексті демократичного розвитку	3
6.	Роль держави в становленні нації	4
7.	Первісна родоплемінна демократія	3
8.	Закономірності змін історичних форм демократії	4
9.	Проблема більшості та меншості в демократії	4
10.	Популістська демократія в недемократичних режимах	4
11.	Міжнародний пакт про громадські та політичні права та Факультативний протокол (1978 р.)	3
12.	Роль ООН у захисті прав та свобод людини	4
13.	Дослідити взаємозв'язок і взаємозалежність демократичної, соціальної та правової держави	3
14.	За рекомендованою літературою дослідити існуючі форми державного правління	4
15.	Дослідити взаємозв'язок громадянського суспільства і демократії	3
16.	Зробити типологію громадських об'єднань в Україні	4
17.	Ознайомитися із Законом України «Про політичні партії»	3
18.	Зробити політологічний аналіз функціонування відкритих і закритих політичних партій	4
19.	З'ясувати відмінності між поняттями «громадянська активність» і «політична участь»	3
20.	Форми політичного протесту	4
21.	Етапи та процедури електорального процесу	3
22.	Прослідкувати динаміку змін законодавства про вибори до Верховної Ради України	4
23.	Розкрити сутність та етапи посткомуністичної трансформації (демократичний транзит)	4
24.	Здійснити політологічний аналіз політичного режиму в Україні	4
Разом		86

7. КОНСУЛЬТАЦІЇ

№ з/п	Тема	К-сть годин
1.	Основи демократії	1
2.	Етнополітичний вимір демократії	1
3.	Концептуальні моделі демократії	1
4.	Права і свободи людини та громадянина	1
5.	Демократичний потенціал форм державного правління та устрою	1
6.	Громадянське суспільство	1
7.	Політичні партії в демократичному суспільстві	1
8.	Електоральний процес в демократичному суспільстві	1
9.	Політична участь громадян і демократія	1
10.	Сучасний процес демократизації в Україні	1
Разом		10

8. ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАУКОВО-ДОСЛІДНЕ ЗАВДАННЯ (ІНДЗ)

1. Демократія як соціальний феномен.
2. Принципи демократії.
3. Соціально-класова характеристика сучасного демократичного суспільства.
4. Основи демократії.
5. Вплив християнства на розвиток демократії.
6. Історичні типи і форми демократії.
7. Елітарні моделі демократії.
8. Колективістські моделі демократії.
9. Політологічний аналіз Загальної Декларації прав людини.
10. Президентська республіка (на прикладі США).
11. Парламентська республіка (на прикладі Італії)
12. Становлення та розвиток громадянського суспільства в Україні.
13. Суспільні рухи та їх вплив на розвиток демократії.
14. Аналіз ідеологічних партій в Україні.
15. Аналіз центристських партій в Україні.
16. Вибори до Верховної Ради України: динаміка виборчих систем.
17. Етапи електорального процесу.
18. Соціально-культурні чинники активності людини.
19. Форми політичної участі громадян України.
20. Україна в умовах демократичного транзиту.

9. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

- сходження від абстрактного до конкретного;
- аналіз і синтез;
- інституційний;
- системний;
- структурно-функціональний;
- порівняльний;
- ілюстративний;
- контент-аналіз.

9. ФОРМИ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ – залік

Питання для підсумкового контролю

1. Сутність демократії та її історичні форми.
2. У чому полягає відмінність між політичною і соціальною демократіями?
3. Економічні основи демократії.
4. Соціальні основи демократії.
5. Культурно-духовні основи демократії.
6. Вплив християнства на розвиток демократії.
7. Етнополітичний вимір демократії.
8. Античний поліс і демократія.
9. Роль магдебурзького права у демократизації місцевого самоврядування.
10. Типи націоналізму в контексті демократичного розвитку.
11. Сутнісні характеристики класичного лібералізму. Його історична обмеженість.
12. Історична обумовленість виникнення соціал-демократичної доктрини.
13. Марксизм і соціал-реформізм: спільне та особливе.
14. Антидемократична сутність тоталітаризму.
15. Елітарні концепції демократії.
16. Колективістські моделі демократії.
17. Демократія участі.
18. Соціальні права та гарантії людини.
19. Політичні права людини.
20. Зміст Загальної Декларації прав людини.
21. Форми державного правління.
22. Класифікація республік.
23. Класифікація монархій.
24. Адміністративно-територіальний устрій держав світу.
25. Федерації.
26. Унітарні держави.
27. Конституційне закріплення форми державного правління та устрою України.

28. Типологія політичних партій.
29. Особливості становлення та розвитку партійної системи в Україні.
30. Ідеологічні і прагматичні партії в Україні.
31. Виборчі системи країн світу.
32. Динаміка застосування виборчих систем в Україні.
33. Етапи електорального процесу.
34. Виборчі технології.
35. Громадянське суспільство: його структура та функції.
36. Який зміст вкладається у поняття «політична діяльність» і «політична участь»?
37. Політичний протест.
38. Конвенційна і не конвенційна політична участь.
39. Політичний екстремізм та його форми.
40. Соціальна природа міжнародного тероризму.
41. Якими документами регламентується політична участь громадян України у справах держави та суспільства?
42. Особливості посткомуністичної трансформації.
43. Хвилі демократизації за С. Хантингтоном.
44. Демократичний транзит та його фази.
45. Особливості демократичного транзиту в Україні.
46. Трансформація органів державної влади та управління у незалежній Україні. Демократичні та авторитарні тенденції в їх становленні.

11. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ

1. Поточна перевірка виконання студентами практичних робіт.
2. Перевірка конспектування студентами лекційних занять.
3. Оцінювання відповідей студентів на семінарських заняттях у формі підготовки доповідей за темою заняття, доповнень до доповідей, участі в обговоренні, презентації самостійних завдань.

4. Написання студентами письмових контрольних робіт за змістовними модулями.
5. Виконання та захист студентами індивідуального завдання за темою курсу.
6. Залік.

12. ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

1. Поточне оцінювання з відповідних тем (максимум 30 балів).
2. Виконання ІНДЗ, яке зараховується у поточний контроль (максимум 10 балів);
3. Модульні контрольна робота.
4. Залік.

Поточний контроль (мах = 40 балів)			Модульний контроль (мах = 60 балів)		Загальна кількість балів
Модуль 1		Модуль 2	Модуль 3		
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	ІНДЗ	МКР 1	МКР 2	100
15	15				
12 балів – робота на практичних заняттях (середнє арифметичне); 3 бали – відвідування лекцій та активність на практичних заняттях *	12 балів – робота на практичних заняттях (середнє арифметичне); 3 бали – відвідування лекцій та активність на практичних заняттях *	10	30	30	

* 3 бали додається, якщо студент відвідував лекції (100 %) і на практичних заняттях отримав позитивну оцінку або доповнення (75 %).

Шкала оцінювання

Оцінка за шкалою навчального закладу	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Означення
90-100	Відмінно	A	Відмінно (відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок)
82-89	Добре	B	Дуже добре (вище середнього рівня з кількома помилками)
75-81		C	Добре (в загальному вірне виконання з певною кількістю суттєвих помилок)
67-74	Задовільно	D	Задовільно (непогано, але із значною кількістю недоліків)
60-66		E	Достатньо (виконання задовольняє мінімальним критеріям)

1-59	Незадовільно	FX	Незадовільно (з можливістю повторного складання)
------	--------------	----	---

**Критерії оцінювання
навчальних досягнень студентів на семінарських заняттях**

Рівні навчальних досягнень	Оцінка в балах (за 12-бальною шкалою)	Критерії оцінювання
Початковий (понятійний)	1	Студент володіє навчальним матеріалом на рівні засвоєння окремих термінів, фактів без зв'язку між ними; відповідає на запитання, які потребують відповіді «так» чи «ні»
	2	Студент мало усвідомлює мету навчально-пізнавальної діяльності, робить спробу знайти способи дій, розповісти суть заданого, проте відповідає лише за допомогою викладача на рівні «так» чи «ні», може самостійно знайти в підручнику відповідь
	3	Студент намагається аналізувати на основі побутових знань і навичок; виявляє окремі властивості, спроби виконання вправ, дій репродуктивного характеру, за допомогою викладача робить прості розрахунки за готовим алгоритмом
Середній (репродуктивний)	4	Студент володіє початковими знаннями, знає близько половини навчального матеріалу, здатний відтворити його відповідно до тексту підручника або пояснень викладача, провести за зразком економічні розрахунки; слабо орієнтується у поняттях, визначеннях, самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі
	5	Студент знає більше половини навчального матеріалу, розуміє сутність предмета, може дати визначення економічних понять, категорій, однак із помилками, впевнено працювати з підручником, самостійно оволодіти частиною навчального матеріалу; робить прості розрахунки за алгоритмом, але висновки не логічні, не послідовні
	6	Студент розуміє основні положення навчального матеріалу, може поверхово аналізувати події, економічні ситуації, робить певні висновки; відповідь може бути правильною, проте недостатньо осмисленою, самостійно відтворює більшу частину матеріалу; вміє застосовувати знання під час розв'язування розрахункових завдань за алгоритмом, користуватися додатковими джерелами
Достатній (алгоритмічно-дієвий)	7	Студент правильно і логічно відтворює навчальний матеріал, розуміє основоположні теорії і факти, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними, вміє наводити свої власні приклади на підтвердження певних думок, застосовувати теоретичні знання у стандартних ситуаціях; за допомогою викладача може скласти план реферату, виконати його і правильно оформити, самостійно користуватися додатковими джерелами, правильно використовувати термінологію, скласти прості таблиці, схеми
	8	Знання студента досить повні, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, логічно висвітлює суспільні події в державі і за рубежем, вміє аналізувати, робити висновки до економічних розрахунків; відповідь його повна, логічна, обґрунтована, однак із деякими неточностями; вміє самостійно працювати, може підготувати реферат і захистити його положення
	9	Студент вільно володіє вивченим матеріалом, застосовує економічні знання у

		дещо змінених ситуаціях, вміє аналізувати і систематизувати інформацію, робить аналітичні висновки, використовує загальновідомі докази у власній аргументації, чітко тлумачить економічні поняття, формулювання законів, нормативних документів, може самостійно опрацювати матеріал, виконує прості творчі завдання; має сформовані типові навички
Високий (творчий професійний)	10	Студент володіє глибокими і міцними знаннями та використовує їх у нестандартних умовах, ситуаціях; може визначати тенденції та суперечності процесів; робить аргументовані висновки, практично оцінює окремі нові факти, явища, процеси, самостійно визначає мету власної діяльності; розв'язує творчі завдання, може сприймати іншу позицію як альтернативну, знає суміжні дисципліни, використовує знання, аналізуючи економічні явища
	11	Студент володіє узагальненими знаннями з предмета, аргументовано використовує їх у нестандартних ситуаціях, вміє знаходити джерела інформації та аналізувати їх, ставити і розв'язувати проблеми, застосовувати вивчений матеріал для власних аргументованих суджень у практичній діяльності (диспути, дискусії, круглі столи), спроможний за допомогою викладача підготувати виступ на студентську наукову конференцію, самостійно вивчити матеріал, визначити програму своєї пізнавальної діяльності, знаходити інформацію в газетах, журналах, публікаціях, Інтернеті, мультимедійних програмах тощо, оцінювати економічні явища в суспільстві, виявляє свою життєву позицію
	12	Студент має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності, використовує широкий арсенал засобів доказів своєї думки, розв'язує складні проблемні завдання, схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; вміє ставити і розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію, виявляє власне ставлення до неї, виконує науково-дослідну роботу, логічно та творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; розвиває свої здібності й нахили; використовує Інтернет, моделює економічні ситуації в нестандартних умовах

Критерії оцінювання

індивідуального науково-дослідного завдання (ІНДЗ)

1–2 бали – студент недостатньо володіє матеріалом

3 бали – студент за допомогою викладача готується до заняття та складає план-конспект, володіючи елементарними навиками аналізу науково-методичної літератури.

4 бали – студент володіє матеріалом та окремими навиками аналізу науково-методичної літератури, складав реферат у спрощеному вигляді.

5 балів – студент володіє матеріалом, відтворює значну його частину у вигляді реферату, за допомогою викладача аналізує науково-методичну літературу.

6 балів – студент володіє матеріалом і навиками текстуального аналізу на рівні цілісного уявлення про предмет дослідження, складає текст реферату самостійно, але допускає помилки та неточності.

7 балів – студент володіє матеріалом, систематизує та узагальнює його, складає текст, підбирає додатковий матеріал.

8 балів – студент володіє матеріалом та навиками цілісного аналізу науково-методичної літератури, виявляє початкові творчі здібності, самостійно готує текст, у якому можуть бути допущені неточності, вміє працювати з різними джерелами інформації.

9 балів – студент на високому рівні володіє матеріалом, систематизує, узагальнює та аналізує науково-методичну літературу, має власні судження, самостійно складає текст реферату та правильно його оформлює.

10 балів – студент вільно володіє матеріалом та навиками цілісного аналізу науково-методичної літератури, виявляє навички самостійного наукового пошуку, вільно складає текст реферату та правильно виконує оформлення.

Критерії оцінювання

навчальних досягнень студентів на контрольних роботах

Контрольна робота включає три питання теоретичного та практичного характеру, розраховані на виявлення знань студентів. Кожне з питань оцінюється 10 балами. Максимальна сума, яку студент може набрати за контрольну роботу, становить 30 балів.

Оцінювання першого, другого та третього питань:

0-2 балів – студент не може розрізнити об'єкт навчання і відтворити деякі його елементи, мало усвідомлює мету навчально-пізнавальної діяльності.

3-5 балів – студент аналізує менше половини навчального матеріалу обраної теми; має фрагментарні уявлення про роботу з джерелами, відсутні сформовані вміння та навички.

6-7 балів – студент аналізує більше половини навчального матеріалу, розуміє основний навчальний матеріал, здатний з помилками й неточностями дати визначення понять, може самостійно володіти більшою частиною заданого матеріалу, формулює поняття, наводить приклади, орієнтується в хронології, підтверджує висловлене судження одним-двома аргументами.

8 бали – студент правильно і логічно відтворює навчальний матеріал, розуміє основоположні теорії і факти, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними; уміє наводити окремі власні приклади та підтвердження певних думок, самостійно користується довідковою джерелами; правильно використовує термінологію;

складає таблиці та схеми.

9 балів – студент вільно володіє навчальним матеріалом, застосовує знання в дещо змінених ситуаціях, уміє аналізувати і систематизувати інформацію, використовує загальновідомі докази у власній аргументації; висловлює стандартну аргументацію при оцінці дій, процесів, явищ; чітко тлумачить поняття; виконує прості творчі завдання.

10 балів – студент володіє узагальненими поняттями з предмета, аргументовано використовує їх, уміє знаходити джерело інформації та аналізувати її, ставити і розв'язувати проблеми, уміє застосовувати вивчений матеріал для винесення власних аргументованих суджень; вільно знаходить інформацію, самостійно оцінює різноманітні політичні процеси, виявляючи особисту позицію щодо них.

12. Список джерел

ДЖЕРЕЛА

1. Загальна Декларація прав людини (резолюція Генеральної Асамблеї 217 А (III) від 10 грудня 1948 року // Д. Донеллі Права людини у міжнар. політиці / пер. з англ. – Л. : Кальварія, 2004.– С. 221–226.
2. Закон України. «Про засади державної мовної політики» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 23, ст. 218).
3. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»: За станом на 5 березня 2001 р.: Офіц. вид. – К. : Парл. вид-во, 2001. – 68 с.
4. Закон України «Про політичні партії в Україні» (Зі змінами, внесеними згідно із Законами України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку із запровадженням державного фінансування політичних партій в Україні» № 1349-IV від 27.11. 2003 та «Про внесення змін до Закону України «Про політичні партії в Україні» № 2748-IV від 06.07. 2003) // Політичні партії в Україні: Інформ.-довід. вид. (2-ге, доп.) / редкол.: Я. В. Давидович (голова ред. кол.) В. О. Завалевська, О. С. Вишневська та ін. – К. : Атіка, 2005.– С. 12–22.
5. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Зі змінами, внесеними згідно із Законом України від

8 грудня 2004 року № 2222-IV. Станом на 1 січня 2006 року. Офіц. вид. – К., 2006. – 124 с.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

6. Андрусяк Т. Г. Історія політичних і правових вчень : навч. посіб. / Т. Г. Андрусяк. – Л. : Вид центр ЛНУ ім. І. Франка, 2001. – 220 с.
7. Бойко О. Д. Історія України : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. – 3-тє вид., випр., доп. / О. Д. Бойко. – К. : Академвидав, 2006.– 686 с.
8. Бортніков В. І. Політична участь і демократія: українські реалії : моногр. / В. І. Бортніков. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. – 524 с.
9. Демократія: Антологія / упоряд. О. Проценко.– К. : Смолоскип, 2005.– 1108 с.
10. Основи демократії : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / кол. авт.: М. Бессонова, О. Бірюков, С. Бондарук та ін. За заг. ред. А. Колодій. – К. : Ай Бі, 2002.– 684 с.
11. Рудич Ф. М. Політологія: підручник. – 3-тє вид., перераб., доп. / Ф. М. Рудич. – К. : Либідь, 2009. – 480 с.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

12. Афонін Е. А. Громадська участь у творенні та здійсненні державної політики / Е. А. Афонін, Л. В. Гонюкова, Р. В. Войтович. – К. : Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2006. – 160 с.
13. Громадянське суспільство в сучасній Україні: специфіка становлення, тенденції розвитку / за заг. ред. Ф. М. Рудича. – К. : Парламент. вид-во, 2006. – 296 с.
14. Гьофе О. Демократія в епоху глобалізації / О. Гьофе. – К. : ППС, 2007. – 436 с.
15. Даль Р. О демократии / пер. с англ. А. С. Богдановского; под. ред. О. А. Алякринского / Р. Даль. – М. : Аспект Пресс, 2000.– 208 с.
16. Конституционное право зарубежных стран : учеб. для вузов / под общ. ред.

- М. Н. Баглая. – М. : Изд. группа НОРМА-ИНФРА, 1999. – 832 с.
17. Макар Ю. І. Політологія : навч. посіб. / Ю. І. Макар, О. Ю. Докаш, Т. П. Лаврук. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2010. – 596 с.
18. Музиченко П. П. Історія держави і права України: навч. посіб. – 5-те вид., випр. і доп. / П. П. Музиченко. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2006. – 437 с.
19. Україна: політична історія ХХ – початок ХХІ ст. / редрада: В. М. Литвин (голова) та ін. Редкол.: В. А. Смолій, Ю. А. Левенець (співголови) та ін. – К. : Парламентське вид-во, 2007. – 1028 с.
20. Хантингтон С. Третья волна. Демократизация в конце ХХ века / С. Хантингтон. – М. : РОССПЭН, 2003. – 368 с.
21. Хома Н. М. Моделі соціальної держави: світовий та український досвід : моногр. / Н. М. Хома. – К. : Вид-во «Юридична думка», 2012. – 592 с.